

BEZPEČNÉ A ZDRAVÉ PRACOVISKÁ V EURÓPE – AKÁ JE SITUÁCIA V ROKU 2023?

© Gerdentkoff/Adobe Stock

Prísne právne predpisy a politiky v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci (BOZP) môžu obmedziť ujem, ktorej sa dá predísť, pre jednotlivcov aj pre spoločnosť¹. Napriek pokroku v oblasti BOZP v členských štátoch EÚ v posledných troch desaťročiach si niektoré oblasti stále vyžadujú zlepšenie. Klesajúca miera pracovných úrazov je kompenzovaná nárastom psychosociálnych a emocionálnych stresových faktorov ovplyvňujúcich pohodu pracovníkov, zatiaľ čo fyzické riziká a ergonomická záťaž zostávajú na vysokej a stabilnej úrovni. Využívanie nových technológií pri práci, zmena odvetví a zmeny a v radoch pracovnej sily, ako aj globalizácia si navyše vyžadujú širšie a komplexnejšie opatrenia v oblasti BOZP.

Tento informačný prehľad sumarizuje hlavné zistenia správy **Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci v Európe: súčasný stav a trendy v roku 2023**², v ktorej sa skúmajú rôzne ukazovatele, trendy a navzájom súvisiace zmeny v tejto oblasti.

58 % zníženie incidencie pracovných úrazov bez smrteľných následkov v období od roku 1998 do roku 2019.

Zlepšenia a vývoj

Významný pokrok sa dosiahol v rôznych kľúčových oblastiach BOZP vrátane právnych predpisov, usmernení, pokynov, vývoja a používania digitálnych podporných nástrojov a systémov riadenia. Zvýšila sa aj informovanosť o osobitných rizikách pre určité skupiny, psychosociálnych rizikách a duševnom zdraví. Technický a organizačný pokrok sa dosiahol aj v oblastiach, ako sú koordinácia bezpečnosti a výstražné systémy, technológie na zníženie fyzických rizík, ako je hluk a prach, manipulácia s nebezpečnými chemikáliami, lekárske ošetrovanie, finančné stimuly a poistné povinnosti.

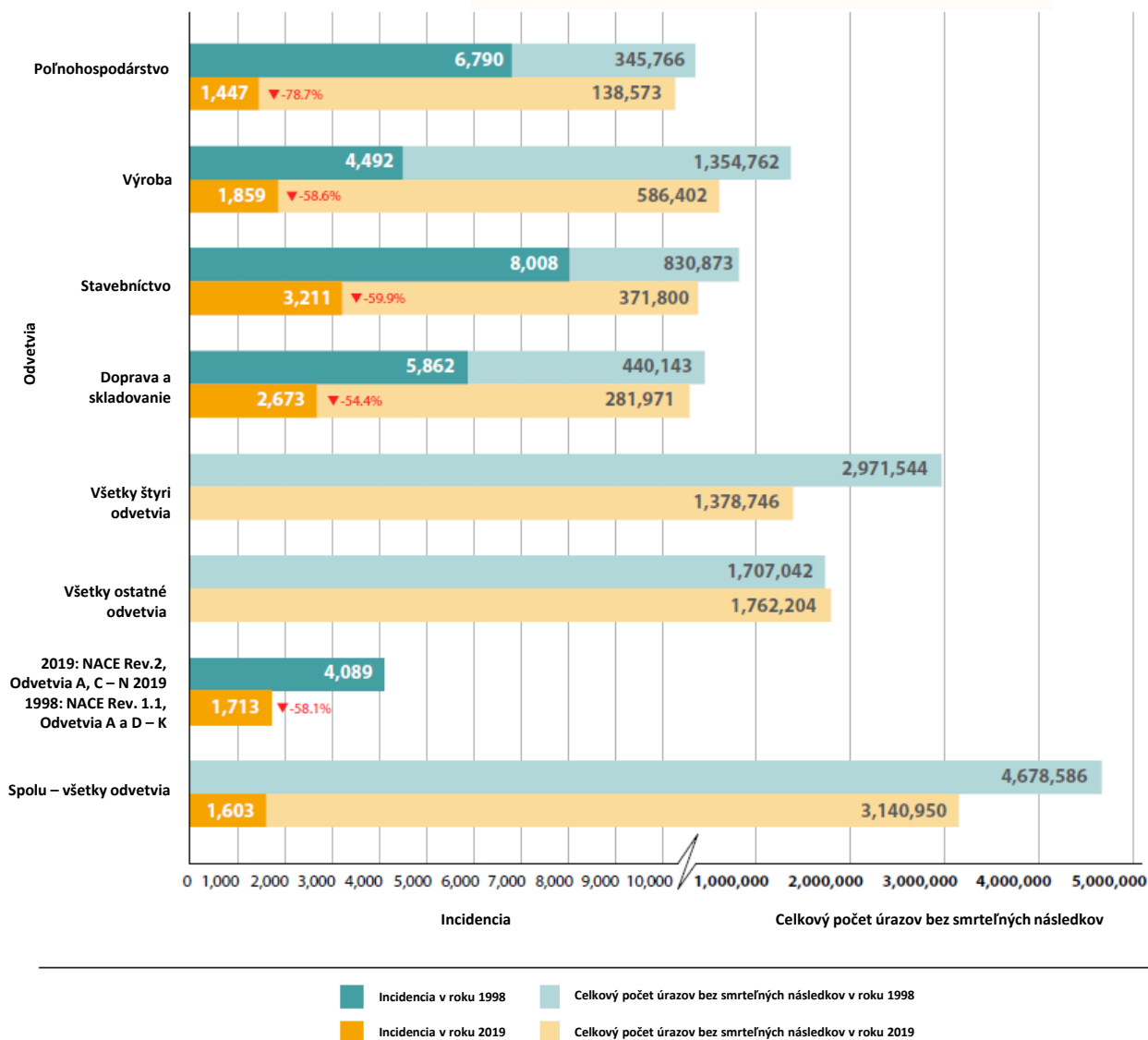
Právne predpisy v oblasti BOZP prešli od polovice 80. rokov 20. storočia výraznou modernizáciou, čím sa vytvoril rámec pre riadenie rizík v oblasti BOZP. Právne predpisy, na ktorých sa dohodli členské štáty, vlády a sociálni partneri, sú komplexné.

¹ V EÚ je každoročne zaznamenaných viac ako 3 000 smrteľných pracovných úrazov, viac ako 230 000 vážnych pracovných úrazov a približne 180 000 úmrtí v dôsledku chorôb z povolania.

² EU-OSHA – Európska agentúra pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, *Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci v Európe: súčasný stav a trendy v roku 2023*. K dispozícii na adrese: <https://osha.europa.eu/en/publications/occupational-safety-and-health-europe-state-and-trends-2023>

Pracovné úrazy vrátane smrteľných incidentov a incidentov bez smrteľných následkov v práci a v súvislosti s prácou alebo počas dochádzania do práce sú aj naďalej hlavným ukazovateľom výsledkov v oblasti BOZP, a to tak vo verejnej politike, ako aj vo všeobecnom vnímaní. V rokoch 1998 až 2019 sa miera pracovných úrazov bez smrteľných následkov na úrovni EÚ znížila o 58 %, pričom miera smrteľných úrazov v rovnakom období klesla o 57 %. Kľúčovými dôvodmi týchto poklesov boli zlepšená organizačná, technická a lekárska prevencia spolu s hospodárskym vývojom³ a zmenami pracovnej sily. Pozornosť by sa však mala venovať vážnym úrazom bez smrteľných následkov, pretože predstavujú významnú časť ľudského a finančného zaťaženia⁴.

Vývoj celkového počtu pracovných úrazov bez smrteľných následkov a miera incidencie (počet úrazov na 100 000 pracovníkov), v rokoch 1998 a 2019 – Eurostat⁵

Oficiálne uznané choroby z povolania ako ukazovatele pre **zdravotné výsledky** (úmrtia a ochorenia) spôsobené expozíciou na pracovisku vykazujú podobný klesajúci trend. K tomuto poklesu prispeli technické preventívne opatrenia a presuny pracovnej sily do odvetví s menším počtom „tradičných“ expozícií⁶.

³ V štyroch hlavných odvetviach – poľnohospodárstve, výrobe, stavebníctve a doprave, ktoré zamestnávali necelých 40 % pracovnej sily (v roku 1998 a v roku 2019), čo predstavuje kľúčové ukazovatele.

⁴ V roku 2019 malo 232 892 pracovných úrazov za následok neprítomnosť viac ako tri mesiace alebo trvalé zdravotné postihnutie v porovnaní s 3 008 smrteľnými úrazmi.

⁵ Údaje za rok 1998: Štatistika v kocke (Statistics in Focus), téma 3-16/2001: [Eurostat: Pracovné úrazy v EÚ v rokoch 1998 – 1999](#). Údaje za rok 2019: [Eurostat: Pracovné úrazy podľa pohlavia a závažnosti \(činnosť NACE Rev. 2 spolu\)](#); [pracovné úrazy bez smrteľných následkov podľa činnosti NACE Rev. 2 a pohlavia](#)

⁶ [Eurostat: Experimentálna európska štatistika chorôb z povolania](#) a [Eurostat: Štatistika o chorobách z povolania](#)

Za posledných 15 rokov sa výrazne zmenila **štruktúra pracovnej sily**. Vzhľadom na rastúci podiel zamestnaných žien, ktorý sa zvýšil zo 61,2 % v roku 2005 na 67,9 % v roku 2019, a rastúci podiel starších pracovníkov⁷ boli potrebné a dôležité organizačné a technické úpravy. Štatistiky tiež potvrdzujú viac **medzinárodnej pracovnej sily**, pričom približne 12 % pracovnej sily v EÚ tvoria rôzne skupiny mobilných pracovníkov mimo EÚ a v rámci EÚ, čo predstavuje približne 23 miliónov jednotlivcov. Väčšina povolání sa ďalej rozvíja a vyžaduje si **vyššie zručnosti a vzdelanie**, pričom podiel povolání, pre ktoré je potrebné terciárne vzdelanie, sa v rokoch 2005 až 2020 zvýšil z 24,9 % na 36,4 %.

Zvýšené globálne úsilie o zlepšenie BOZP podporujú medzinárodné organizácie ako Medzinárodná organizácia práce, Svetová zdravotnícka organizácia, Medzinárodné združenie sociálneho zabezpečenia, Organizácia Spojených národov, Medzinárodná komisia pre zdravie zamestnancov a Medzinárodné združenie pracovných inšpekcí, ktoré vypracúvajú nielen všeobecné ciele a vyvíjajú spoločné nástroje pozorovania, ale aj opatrenia na praktické zlepšenie situácie v celosvetovom meradle. Etické aspekty v medzinárodných dodávateľských reťazcoch viedli k dobrovoľnému prijatiu zlepšených rámcov zo strany podnikov, ako aj mimovládnych organizácií.

Podiel povolání, v ktorých je potrebné terciárne vzdelanie, sa v rokoch 2005 až 2020 zvýšil z 24,9 % na 36,4 %.

Oblasti stagnácie

Existujú oblasti, v ktorých údaje naznačujú nedostatočný pokrok. **Tradičné riziká BOZP**, ako sú úrazy, hluk, vibrácie, prach, chemické a biologické činitele a extrémne teploty, naďalej predstavujú významnú hrozbu, keďže podiel pracovníkov vystavených týmto rizikám sa od roku 2005 nezmenil⁸.

Nedostatočný pokrok bol zaznamenaný aj pri **implementácii a presadzovaní** súvisiacich právnych predpisov, pričom kapacity infraštruktúry BOZP na vnútroštátnej úrovni sa v jednotlivých členských štátoch EÚ líšia. V desaťročí 2010 – 2020 vykonali inšpektoráty práce v priemere dva milióny návštev ročne v približne 22 miliónoch podnikov v EÚ, pričom ich počet v priebehu rokov neustále klesal⁹. Zabezpečenie dodržiavania právneho rámca BOZP, ako aj jeho štatistické monitorovanie ďalej komplikuje nárast podielu „neštandardných“ **typov práce** (práca na čiastočný úväzok, dočasná práca, sezónna práca, samostatná zárobková činnosť, práca doma, práca na diaľku). Kľúčovým prvkom viacerých z týchto typov zamestnávania je **menej jasný vzťah medzi zamestnávateľom a zamestnancom**¹⁰. Keďže práca sa v niektorých z týchto prípadov **neuskutočňuje v priestoroch zamestnávateľa**, na takýchto neštandardných pracoviskách často chýbajú základné zariadenia BOZP a vhodná pomoc alebo digitálne nástroje.

Z údajov tiež vyplýva, že mnohé podniky, najmä mikropodniky a malé podniky (MSE) a samostatne zárobkovo činné osoby, majú často **ťažkosti s plnením zložitejších úloh v oblasti prevencie rizík** (napr. v súvislosti s psychosociálnymi, chemickými, biologickými, optickými, elektromagnetickými rizikami) z dôvodu nedostatku zdrojov, odborných znalostí a informovanosti¹¹. Niektoré členské štáty EÚ stanovili jednoznačné ciele na oslovenie MSE a samostatne zárobkovo činných osôb, ktoré často predstavujú veľké výzvy pre orgány presadzovania práva, pokiaľ ide o dohľad.

Presun pracovnej sily je viditeľný aj na odvetvovej úrovni a v povolaniach. Zvýšil sa podiel práce v **administratívnych** (úradníckych, odborných, manažérskych atď.) , **ako aj klientsky orientovaných a**

⁷ Z 11,1 % v roku 2005 na 18,4 % v roku 2021.

⁸ V závislosti od povolania a odvetvia je takýmto rizikám vystavených 15 % až 30 % pracovníkov (EWCS). [Vizualizácia údajov EU-OSHA – ESENER](#), porovnania 2014 a 2019.

⁹ ETUC. (28. apríl 2021). *Obrovský pokles inšpekcí práce zvyšuje riziko ochorenia COVID*. K dispozícii na adrese: <https://www.etuc.org/en/pressrelease/huge-fall-labour-inspections-raises-covid-risk>

¹⁰ V roku 2019 pracovalo približne 77 % v priestoroch zamestnávateľa, 5 % doma, 9 % v priestoroch klientov a 8 % na nefixných pracoviskách. Po vypuknutí pandémie COVID-19 v roku 2020 sa podiel práce doma viac ako zdvojnásobil; v EÚ27 sa zvýšil z 5,4 % v roku 2019 na 13,4 % v roku 2021. [Eurostat: Zamestnané osoby pracujúce z domu ako percentuálny podiel na celkovej zamestnanosti podľa pohlavia, veku a postavenia v zamestnaní \(%\)](#)

¹¹ EU-OSHA – Európska agentúra pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, *Tretí Európsky prieskum podnikov v kontexte nových a vznikajúcich rizík (ESENER 2019): Prehľadná správa Ako európske pracoviská riadia bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci*, 2022 (kapitola 5 „Stimuly a prekážky riadenia BOZP“, s. 64 – 81). K dispozícii na adrese: <https://osha.europa.eu/en/publications/esener-2019-overview-report-how-european-workplaces-manage-safety-and-health>

komunikatívnych povolaniach¹². Tento vývoj viedol k presunu rizík na **psychosociálne a emocionálne výzvy**, ktoré sú často sprevádzané **nižšou fyzickou aktivitou**. Tri hlavné aspekty v niektorých odvetviach – „problémoví klienti“, „slabá komunikácia“ a „dlhý pracovný čas“ – predstavujú rozsiahlu psychosociálnu záťaž¹³. V kombinácii s dlhým sedením však tieto výzvy postupne výrazne presunuli zameranie z bezpečnostných rizík na zdravotné riziká.

Zvyšujúci sa podiel „neštandardných“ typov práce spôsobuje, že vzťah medzi zamestnávateľom a zamestnancom je menej jasný a predstavuje výzvy pre monitorovanie a vykonávanie predpisov v oblasti BOZP.

Klasické ergonomické riziká sú stále prevládajúcim problémom v oblasti BOZP a v priebehu rokov nedošlo k výraznému zlepšeniu. V Európskom prieskume podnikov v kontexte nových a vznikajúcich rizík (ESENER) a Európskom prieskume pracovných podmienok (EWCS) 40 % až 75 % pracovníkov uvádza, že sú vystavení takýmto rizikám v rámci svojho zamestnania (opakované pohyby rúk/ramien, únavné a bolestivé polohy, premiestňovanie ťažkých pracovných bremien atď.).

Napriek viacerým výskumným snahám, z ktorých do niektorých sa zapojila aj agentúra EU-OSHA a ktoré sú zamerané na odhad vplyvu chorôb súvisiacich s prácou vrátane ich finančného zaťaženia, **je vzťah medzi prácou a hlavnými chorobami** v dospeljej populácii (kardiovaskulárne choroby, rakovina, muskuloskeletálne poruchy, pľúcne choroby, strata sluchu) naďalej predmetom intenzívnej vedeckej diskusie. **Časť práce pripísateľná chorobám** zostáva sporná, aj keď v rôznej miere v závislosti od skúmaného vzťahu¹⁴. Napriek tomu existuje jasná súvislosť medzi **pracovnými podmienkami a sociálno-ekonomickým statusom** ako hlavnou príčinou nízkej priemernej dĺžky života a vysokej chorobnosti.

Oblasti vzbudzujúce obavy a budúce výzvy

Zvyšujúci sa podiel „neštandardných“ typov práce tiež zvýšil ťažkosti pri dodržiavaní predpisov BOZP v niektorých odvetviach a povolaniach. Vzhľadom na meniace sa vzťahy medzi zamestnávateľmi a zamestnancami a zmeny v zodpovednosti oboch strán by sa budúce opatrenia mohli zamerať na niekoľko aspektov vrátane **novej definície „práce“ alebo „zamestnania“ a inovatívnych intervencií na zaručenie BOZP**, doplnenie súčasného zamerania na **zlepšenie informovanosti a posilnenie vlastnej zodpovednosti**.

Je nevyhnutné, aby sa pokračovalo v úsilí o získanie jasnejšieho pohľadu na výskum a štatistiky **nedeklarovaného alebo nelegálneho zamestnávania**. Zatiaľ čo celková situácia v oblasti BOZP je väčšinou neznáma, pracovné podmienky v tomto prípade sa vo všeobecnosti považujú za horšie v porovnaní s pracovnými podmienkami zamestnancov s bežnými pracovnými zmluvami. Alternatívne prístupy k výskumnej metóde, akčné iniciatívy a obnovená spolupráca s vnútroštátnymi dozornými orgánmi môžu prispieť k úspešnému zahrnutiu nedeklarovanej práce do prípadových a vyšetrovacích štúdií.

Neustále rastúci podiel **pracovných úloh, ktoré majú za následok alebo dokonca vyžadujú fyzickú nečinnosť**, je jasne ukázaný v príslušných zdravotných údajoch. Neaktívna práca môže zahŕňať **neustále sedenie** a/alebo zvýšené požiadavky na **zrakové a mentálne sústredenie** (napr. vodiči pozorne sledujúci dopravné podmienky počas dlhšieho obdobia). Vplyv tejto nečinnosti sa môže prejavovať vo výraznom **náraste niektorých rozšírených ochorení alebo faktorov ochorenia**, ako je napríklad obezita.

Medzi členskými štátmi EÚ možno stále pozorovať **značné rozdiely**, pokiaľ ide o niektoré pracovné podmienky. Podľa údajov o sebahodnotení rizík pracovníkmi dosahujú východné členské štáty horšie

¹² Konkrétne sektory „Vzdelávanie, zdravotníctvo a sociálna práca“ a „Obchod, doprava, stravovanie/ubytovanie a rekreačné činnosti“.

¹³ Podľa správ ESENER agentúry EU-OSHA z rokov 2014 a 2019 sa rizikové faktory spojené s tlakom z dôvodu časovej tiesne zvýšili zo 43 % na 45 %, v uvedenom poradí, pričom údaj zodpovedajúci komunikácii s problémovými zákazníkmi/pacientmi/žiakmi atď. sa zvýšil z 56 % na 60 %. [Vizualizácia údajov EU-OSHA – ESENER](#), porovnanie rokov 2014 a 2019.

¹⁴ „Nie je vždy také jednoduché označiť chorobu za chorobu súvisiacu s prácou. V skutočnosti existuje široká škála ochorení, ktoré môžu tak či onak súvisieť s povolaním alebo pracovnými podmienkami. Na jednej strane sú tu klasické choroby, ktoré majú pracovný charakter a ktoré vo všeobecnosti súvisia s jedným príčinným faktorom a sú relatívne ľahko identifikovateľné. Na druhej strane existujú rôzne druhy porúch bez silnej alebo špecifickej súvislosti s povolaním a s mnohými možnými príčinnými faktormi.“ Encyklopédia MOP (odsek 4): [Choroby súvisiace s prácou a choroby z povolania: medzinárodný zoznam MOP](#)

výsledky, pokiaľ ide o fyzické riziká pri práci, ich pohodu a očakávania v pracovnom živote z hľadiska ich predpokladaných zdravotných schopností. Nasledujú južné členské štáty, pričom lepšie výsledky dosahujú stredné, západné a severné členské štáty. Pokiaľ ide o **psychosociálne riziká**, situácia je opačná, pričom najvyššiu záťaž pri práci hlásia stredné, západné a severné členské štáty.

Budúce riešenia na zvládnutie výziev, ktoré prinášajú nové typy práce, by sa mohli zamerať na zahrnutie novej definície „práce“ alebo „zamestnania“ a na rozšírenie štátnych intervencií na zaručenie BOZP.

V dôsledku **etických obáv týkajúcich sa nespravodlivého rozdelenia rizík v oblasti BOZP v globálnych dodávateľských reťazcoch** Medzinárodná organizácia práce (MOP) vyhlásila BOZP za jednu zo základných zásad a práv pri práci¹⁵. Hoci dôležité opatrenia a iniciatívy (dohody, dohovory, vládne a podnikateľské programy) ovplyvnili celkovú situáciu, ich dôsledky na medzinárodnej úrovni sú stále obmedzené. Z údajov vyplýva, že **podniky EÚ externalizujú do rozvojových krajín priemyselné odvetvia a služby s vysokými rizikami v oblasti BOZP**, ako je ťažba, metalurgické procesy a spracovanie nebezpečného odpadu, chemikálií a textilu. Je potrebné komplexnejšie a koordinované úsilie na zabezpečenie dôstojných, bezpečných a zdravých pracovných priestorov a podmienok na globálnej úrovni.

Aktuálne informácie a údaje o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci v Európe nájdete v **nástroji na vizualizáciu údajov Barometer BOZP**: <https://visualisation.osha.europa.eu/osh-barometer/>

Tento nástroj informuje o veľkom rozsahu ukazovateľov BOZP, ako sú pracovné úrazy, choroby súvisiace s prácou a pohoda v práci, ako aj pracovné podmienky a prevencia. Predstavuje tiež vnútroštátne orgány a stratégie v oblasti BOZP, hospodárske a sektorové informácie a kapacity v oblasti presadzovania práva.

Môžete vizualizovať a porovnávať údaje o jednotlivých krajinách, vytvárať grafy a stiahnuť si správu so všetkými údajmi za jednotlivé krajiny. Barometer BOZP sa pravidelne aktualizuje o nové ukazovatele, údaje, publikácie a funkcie.

Hlavný autor: Lothar Lieck - Európska agentúra pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci (EU-OSHA).

Spoluautori a prispievatelia: Ioannis Anyfantis, Xabier Irastorza, Lorenzo Munar, Birgit Müller, Malgorzata Milczarek, William Cockburn, Andrew Smith - Európska agentúra pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci (EU-OSHA).

Európska agentúra pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci ani iná osoba, ktorá koná v mene agentúry, nenesie zodpovednosť za možné použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

© Európska agentúra pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, 2024

Reprodukcia je povolená len s uvedením zdroja.

Na akékoľvek použitie alebo reprodukciu fotografií alebo iného materiálu, ktorý nie je predmetom autorského práva EU-OSHA, je potrebné povolenie priamo od držiteľov práv.

¹⁵ MOP: Základné zásady a práva pri práci: [Medzinárodná konferencia práce pridáva bezpečnosť a ochranu zdravia k základným zásadám a právam pri práci](#) a k [dohovorom a odporúčaniam](#)